

УДК 378.147:78

DOI: 10.15587/2519-4984.2018.124459

СФОРМОВАНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

© Є. М. Проворова

У статті проаналізовано стан сформованості методичної підготовки майбутніх учителів музики на праксеологічних засадах. Передумовою до формування методичної підготовки вважаємо педагогічну праксеологію. Уточнено сутність структури методичної підготовки майбутнього вчителя музики як динамічної цілісності взаємопов'язаних індивідуально-особистісних і професійно-діяльнісних якостей, що інтегровано відображає особистісно-професійну характеристику індивіда. Аналіз сформованості встановлює необхідність розробки педагогічних умов формування методичної підготовки майбутніх учителів музики на основі набуття ними індивідуального методичного досвіду

Ключові слова: майбутній вчитель музики, методична підготовка, праксеологія, критерії методичної підготовки, компоненти методичної підготовки

1. Вступ

Праксеологія є загальнонауковою і трансдисциплінарною галуззю знань, інтегративною науковою галуззю і формується вона на перетині філософських положень, категорій, законів.

Основним завданням праксеології є характеристика реальних людських можливостей, визначення об'єктивних і суб'єктивних дій, сприяння становленню ідеалів і цінностей особистості, оптимізація життєдіяльності і життєзабезпечення як в індивідуальному, так і суспільному контексті.

Методологічною основою оволодіння навичками професійного функціонування в освітньому просторі, передумовою до формування умінь володіти власними діями вважаємо педагогічну праксеологію.

2. Літературний огляд

Вітчизняна вища школа має значні здобутки у галузі підготовки майбутніх фахівців у сфері музичного мистецтва. У працях вітчизняних науковців досліджуються різноаспектні явища та тенденції професійної освіти, а саме:

- готовність майбутніх учителів музики до інноваційної діяльності [1];
- професійна майстерність учителів музики [2];
- загальна мистецька освіта [3];
- музична педагогіка [4];
- професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін [5];
- педагогіка мистецтва [6];
- мистецька педагогіка [7] та ін.

Проте сформованість методичної підготовки майбутніх учителів музики на праксеологічних засадах не була предметом окремого дослідження.

3. Мета та задачі дослідження

Метою статті є визначення стану сформованості методичної підготовки майбутніх учителів музики на праксеологічних засадах.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

- уточнити сутність структури методичної підготовки майбутнього вчителя музики;
- визначити компоненти та їх критерії;
- провести аналіз сформованості методичної підготовки.

4. Обґрунтування структури методичної підготовки майбутніх учителів музики

Праксеологія є важливою методологічною основою для обґрунтування специфіки методичної підготовки майбутніх учителів музики, що спрямована на формування їх методичної підготовки як творчих фахівців із індивідуальним стилем фахової діяльності. Виконуючи функцію методологічного орієнтиру, педагогічна праксеологія допомагає майбутньому вчителю музики вийти на новий рівень здійснення музично-педагогічної діяльності. Адже педагогічна праксеологія розкриває не лише оптимальний спосіб дії і необхідний образ мислення про дію, а якісно новий результат навчання музики може бути досягнутий лише на основі міжпредметної інтеграції мистецької педагогіки, психології та праксеології.

Проведений аналіз наукових джерел щодо особливостей музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики [2], підходів дослідників щодо змісту і структури методичної підготовки фахівців [5] дозволяє уточнити сутність структури методичної підготовки майбутнього вчителя музики як динамічної цілісності взаємопов'язаних індивідуально-особистісних і професійно-діяльнісних якостей. Згідно роботи [8] визначено компоненти, що інтегровано відображають особистісно-професійну характеристику індивіда, а саме: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, креативно-конативний, емоційно-вольовий та комунікативно-асертивний.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає усвідомлене ставлення майбутнього вчителя музики до методичної діяльності та її ролі у розв'язанні актуальних проблем музичної освіти. Він виявляється як у всій професійній діяльності педагога, так і у окремих педагогічних ситуаціях, визначає

його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки. До основних складових мотиваційно-ціннісного компоненту відносимо: мотиви і потреби, ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музики, що презентують методичну спрямованість; прагнення до оволодіння фаховими знаннями, уміннями і навичками; установка на удосконалення музично-педагогічного процесу.

Когнітивно-рефлексивний компонент виступає сукупністю знань майбутнього вчителя музики про сутність і специфіку методичної діяльності, а також комплекс умінь і навичок із застосування навчальних методик у структурі власної професійної діяльності; характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності; реалізується через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. До структурних одиниць даного компоненту відносимо: володіння практично-методологічними знаннями; володіння знаннями з методики музичного навчання та виховання; володіння педагогічною рефлексією як інструментом самопізнання та самоаналізу.

Креативно-конативний компонент методичної підготовленості майбутнього вчителя музики передбачає володіння творчими способами виконання окремих методичних дій та методичною діяльністю в цілому відповідно до практично-методологічних вимог діяльності (ефективності, продуктивності, якості тощо). Структурними одиницями даного компоненту є розвиненість креативності, володіння музично-педагогічною імпровізацією та володіння уміннями планувати музично-педагогічний результат та аналізувати ефективність методичних дій.

Емоційно-вольовий компонент майбутнього вчителя музики вказує на важливість емоційно-чуттєвої сфери в процесі музично-педагогічної діяльності та важливість вольових процесів для забезпечення ефективності методичної діяльності. До структури даного компоненту відносимо: розвиненість емпатії як чинника, що допомагає оптимізувати музично-педагогічну діяльність та спілкування; сформованість емоційної стійкості та емоційної гнучкості, а також наявність наполегливості та цілеспрямованості.

Комунікативно-асертивний компонент методичної підготовленості майбутніх учителів музики проявляється в організації оптимальної спільної діяльності, що сприяє створенню практично-методологічного середовища забезпечення активної участі студентів у діалогічно-полілогічній взаємодії в навчально-пізнавальній діяльності (наприклад, в умовах інтерактивного навчання), щоб залучити кожного до вибору, обґрунтування й демонстрації оптимальних практичних дій, спрямованих на досягнення очікуваного результату. Даний компонент методичної підготовленості відображає важливість комунікативних процесів у методичній діяльності вчителя музики. Його структурними елементами є володіння засобами ефективної музично-педагогічної комунікації, уміння орієнтуватися у ситуації музично-педагогічної взаємодії та сформованість асертивності як комплексного почуття впевненості у собі.

5. Результати дослідження

Розроблена система методичної підготовки майбутнього вчителя музики представлена (рис. 1):

– структурними компонентами (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, креативно-конативний, емоційно-вольовий та комунікативно-асертивний);

– критеріями продуктивності (міра сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю, ступінь розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності, міра здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність, ступінь сформованості емоційно-вольової включеності до методичної діяльності, ступінь оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованості асертивності);

– функціональними компонентами системи (аналітично-проектувальна, компетентісно-прогностична, демонстраційно-перетворювальна та мистецько-виконавська);

– рівнями підготовленості (формально-наслідувальний, відтворювально-продуктивний, адаптивно-конструктивний та творчо-інтерпретаційний) та її якістю (продуктивність, ефективність, результативність, успішність).

Узагальнення і систематизація наукових джерел, аналіз змісту компонентів методичної підготовленості майбутнього вчителя музики та результати дослідно-експериментальної роботи дали підстави розробити критерії оцінювання компонентів (табл. 1). Прокоментуємо показники названих вище визначених критеріїв.

Для кращого оцінювання визначених критеріїв за їх показниками виокремимо чотири рівні методичної підготовленості майбутнього вчителя музики:

– формально-наслідувальний рівень характеризується низьким проявом міри сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю, низьким ступенем розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності, слабким виявом міри здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність, низьким ступенем сформованості емоційно-вольової включеності до методичної діяльності та оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності;

– відтворювально-продуктивний – характеризується частковим проявом міри сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю, частковим розумінням сутності, особливостей та вимог методичної діяльності, слабким виявом міри здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність, частковою сформованістю емоційно-вольової включеності до методичної діяльності та оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності;

– адаптивно-конструктивний – характеризується достатнім проявом міри сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю, достатнім проявом розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності, достатнім виявом міри здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність, достатньою сформованістю емоційно-вольової включеності до методичної дія-

льності та оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності;

– творчо-інтерпретаційний – характеризується творчим проявом міри сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю, глибинним розуміння сут-

ності, особливостей та вимог методичної діяльності, творчим виявом міри здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність, сформованістю емоційно-вольової включеності до методичної діяльності та оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності на акмерівні.

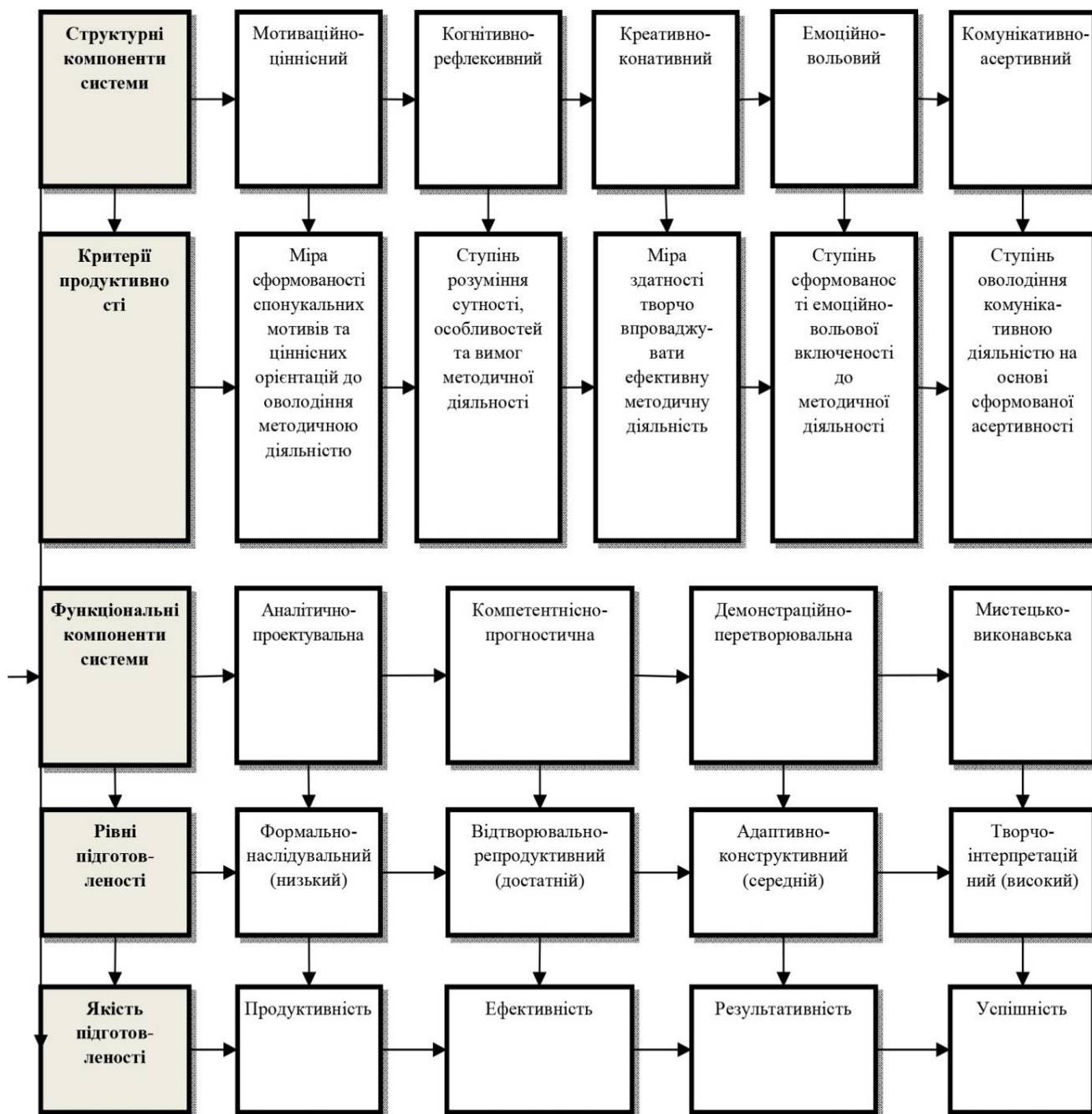

Рис. 1. Структура системи методичної підготовленості майбутнього вчителя музики (розроблено автором)

Таблиця 1

Компоненти, критерії і показники методичної підготовленості майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу

Компонент	Критерій	Показники
Мотиваційно-ціннісний	Міра сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю	– наявність методичної спрямованості майбутнього вчителя музики (мотиви, потреби, ціннісні орієнтації); – наявність прагнення до ефективного оволодіння фаховими знаннями, уміннями і навичками; – сформованість установки на удосконалення музично-педагогічного процесу
Когнітивно-рефлексивний	Ступінь розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності	– сформованість праксеологічно-методологічних знань; – сформованість методичної обізнаності щодо методики музичного навчання та виховання; – володіння педагогічною рефлексією
Креативно-конативний	Міра здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність	– розвиненість креативності; – володіння музично-педагогічною імпровізацією; – володіння уміннями планувати музично-педагогічний результат; – володіння праксеологічним аналізом методичних дій
Емоційно-вольовий	Ступінь сформованості емоційно-вольової включеності до методичної діяльності	– наявність емпатії; – сформованість емоційної стійкості; – сформованість емоційної гнучкості; – сформованість наполегливості; – сила вияву цілеспрямованості
Комунікативно-асертивний	Ступінь оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності	– володіння засобами ефективної музично-педагогічної комунікації; – володіння уміннями орієнтуватися у ситуації музично-педагогічної взаємодії; – сформованість асертивності

Визначення сформованості методичної підготовленості відбувалося в умовах дослідно-експериментальної роботи у 2014–2017 рр. на музично-педагогічних факультетах у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя та було залучено 62 студента.

Аналіз сформованості методичної підготовленості майбутніх учителів музики здійснювався після: тривалих педагогічних спостережень; виявлення частоти і якості виконання студентами проблемно-пошукових, творчих завдань; їх участі в конкурсах, концертах; отримання відповідей на питання модифікованих опитувальників комплексного характеру, а саме:

- «Мотивація професійної діяльності [9]»;
- «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху» [9];

– «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку» [10];

– діагностика самоактуалізації особистості [10];

– «Методика діагностики рефлексивності»

А. Карпова [10];

– тесту-опитувальника для визначення ціннісного ставлення студентів до підвищення фахової майстерності [10];

– методика «Визначення типів мислення і рівня креативності (творчих здібностей)» [11];

– методики «Характеристика пізнавальної позиції» [11];

– тестів «Ціннісне ставлення до методичної діяльності» для виявлення ціннісного ставлення студентів до методичної діяльності [12].

Статистичні розрахунки узагальнених даних зазначених методик, дозволили розподілити студентів за рівнями сформованості методичної підготовленості (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл студентів за рівнями методичної підготовленості

Критерій	Рівні вираження критерію							
	формально-наслідувальний (низький)		відтворю-вально-репродуктивний (достатній)		адаптивно-конструктивний (середній)		творчо-інтерпретаційний (високий)	
	особи	%	особи	%	особи	%	особи	%
Міра сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю	24	37,5	21	32,8	19	29,7	0	0
Ступінь розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності	6	9,4	36	56,2	22	34,4	0	0
Міра здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність	12	18,7	29	45,3	29	35,9	0	0
Ступінь сформованості емоційно-вольової включеності до методичної діяльності	13	20,3	27	42,2	24	37,5	0	0
Ступінь оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності	21	32,8	27	42,2	16	25,0	0	0
Загальний рівень методичної підготовленості	16	25,0	24	37,5	24	37,5	0	0

6. Висновки

1. Уточнено сутність структури методичної підготовки майбутнього вчителя музики як динамічної цілісності взаємопов'язаних індивідуально-особистісних і професійно-діяльнісних якостей, що інтегровано відображає особистісно-професійну характеристику індивіда.

2. Визначено компоненти та їх критерії: мотиваційно-ціннісний (міра сформованості спонукальних мотивів та ціннісних орієнтацій до оволодіння методичною діяльністю), когнітивно-рефлексивний (ступінь розуміння сутності, особливостей та вимог методичної діяльності), креативно-конативний (міра здатності творчо впроваджувати ефективну методичну діяльність), емоційно-вольовий (ступінь сформованості емоційно-вольової

включеності до методичної діяльності) та комунікативно-асертивний (ступінь оволодіння комунікативною діяльністю на основі сформованої асертивності).

3. Аналіз сформованості на основі експерименту дозволив встановити, що у жодного студента не сформована методична підготовленість на творчо-інтерпретаційному рівні, у 37,5% адаптивно-конструктивний рівень, у 37,5 % відтворювально-репродуктивний та у 25% формально-наслідувальний.

4. Подальші наукові дослідження вимагають розробки педагогічних умов для удосконалення формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики на основі набуття ними індивідуального методичного досвіду в навчальному процесі з методики навчання музики.

Література

1. Завалко К. В. Методологія формування готовності вчителя музики до інноваційної діяльності: монографія. К.: Центр навчальної літератури, 2014. 266 с.
2. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К.: Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. К.: Промінь, 2006. 432 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. пос. Київ: КНУКІМ, 2006. 188 с.
5. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: монографія / ред. І. А. Зязюн. К.: Наукова думка, 2003. 262 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Вид-во Освіта України, 2008. 274 с.
7. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. пос. К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. 270 с.
8. Колесникова І. А., Титова Е. В. Педагогическая праксеология: учеб. пос. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 256 с.
9. Сборник психологических тестов. Часть III: пос. Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2006. 120 с.
10. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пос. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. 672 с.
11. Большая энциклопедия психологических тестов. М.: Эксмо, 2009. 416 с.
12. Петрушин В. И. Музыкальная психология: учеб. пос. М.: Академический проект; Трикта, 2008. 400 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Козир А. В.
Дата надходження рукопису 25.01.2018*

Проворова Євгенія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра теорії та методики постановки голосу, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: ev.provorova@gmail.com